

Bojan Labović

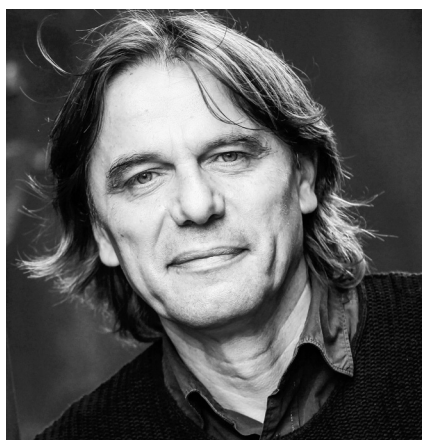
»Treba je odpirati teme, o katerih se ne govori, pa bi se moralo.«

ANA ŠTURM

Festival slovenskega filma (FSF) bo v prihodnjih treh letih čez pandemijsko razburkano morje krmaril režiser, scenarist in kulturni delavec Bojan Labović, ki je na položaju direktorja festivala zamenjal Jelko Stergel.

Bojan Labović (1961) je za marsikoga relativno neznano ime. Iz režije in scenaristike je diplomiral na katedri za dokumentaristiko na praški filmski akademiji FAMU. Pred tem je deloval kot novinar, najprej radijski in nato televizijski, kjer ga je delo začelo vse bolj vleči na drugo stran, v ustvarjanje filmov.

Je avtor več dokumentarnih ter igrano-dokumentarnih filmov in nadaljevanj, pa tudi različnih televizijskih oddaj. Med več kot štiridesetimi različnimi filmsko-televizijskimi enotami, ki jih podpisuje kot režiser in/ali scenarist, velja omeniti prvo filmsko upodobitev Ivana Krambergerja **Moja prva knjiga** (1992), pripoved o novi meji v Halozah **Zgodba o stoletju** (1993), 10-delno serijo **Tretje oko: o poteh**

samospoznavanja (1994–1997), portret škofa dr. Vekoslava Grmiča **Slavkova pot** (2000), dvodelni dokumentarec o propadu mariborske avtomobilske industrije **Umrli gigant** (2002), zgodbo o švicarskem pisatelju in psihoanalitiku Paulu Parinu **Potem Goldy reče to moraš pa enkrat napisati** (2004), igrani dokumentarec **Mariborska dvorišča** (2004), dokumentarno dramo **Križ in kladivo** (2015), ki temelji na dramatični življenjski zgodbi

slovenskega duhovnika in partizana Jožeta Lampreta, in kratki igrani film **Bik** (2019).

Poleg ustvarjanja se je kot svetovalec za kulturo na Mestni občini Maribor filmu posvečal tudi z vidika kulturne politike, predvsem pri kreiranju filmskih politik. Aktivno je deloval tudi v svetu Slovenskega filmskega centra (SFC), ki mu je v drugem mandatu tudi predsedoval.

Vodenje Festivala slovenskega filma ni enostavna naloga in tudi ne velja za najbolj hvaležno. Zakaj ste se jo odločili prevzeti?

Ko je potekel mandat prejšnje direktorice FSF, Jelke Stergel, me je direktorica SFC, Nataša Bučar, povabila, da prevzamem to funkcijo. Ker sem se zavedal odgovornosti, ki jo prinaša, sem si vzel nekaj časa za premislek. Če se izrazim nekoliko ezoterično: moja karma je, da se pogosto znajdem na nehvaležnih funkcijah. Očitno je to nek del mojega poslanstva.

Bojan Labović, foto: Irena Herak

V zvezi s funkcijami je v našem prostoru (bila in je še) velikokrat prisotna določena averzija. Ampak tudi to delo mora nekdo opravljati. Če ga opravlja slabo oz. slabonamerno, je seveda treba reagirati, ampak averzija zaradi averzije same, znana predvsem skozi našo filmsko zgodovino – čeprav moram priznati oziroma upam, da je tega vedno manj –, se mi ne zdi ravno produktivna. Funkcije in naloge, povezane z njimi, je treba opravljati dobro in za skupno dobro vseh nas, tudi zato, ker vemo, v kakšnih pogojih slovenski film deluje ... Že to, da nekatere stvari v naših pogojih potekajo na tako visoki ravni – kvalitetni, umetniški, ustvarjalni –, je samo po sebi precedens.

Če je filmski svet po čem specifičen, je seveda specifičen predvsem po mnogih različnih interesih, željah, pogledih, pristopih. In vem, da bo to eden največjih izzivov pri vodenju festivala: kako uskladiti vsa ta »nasprotja«. Seveda upam, da bom različne interese znal dobro uravnati. Tudi zato je bila prva in temeljna stvar, za katero sem prosil direktorico SFC, ta, da pri vseh filmskih združenjih preveri, ali se tudi stroka strinja z mojim imenovanjem. V primeru, da konsenza ne bi bilo, se tega ne bi lotil. Vendar mislim in čutim, da konsenz obstaja. Trenutno imam glede odločitve, da to funkcijo sprejemem, zelo prijeten, pozitiven občutek.

Vodenje festivala prevzimate v neugodnih in nepredvidljivih časih, predvsem za kulturo in kulturne dogodke, po zadnjem letu sodeč pa še posebej za film. Boste na FSF kakorkoli problematizirali oziroma opozarjali na vedno znova mačehovski odnos države do filma?

Že ko sem prevzel to funkcijo, sem povedal, da je glede na trenutno situacijo

s covidom moja želja oziroma načrt najprej ta, da stabiliziram festival; da FSF preživi, seveda v čim bolj živi in učinkoviti obliki, da dobijo vsi filmski ustvarjalci, ki so na dovolj visoki kvalitativni ravni, možnost predstavitve svojih stvaritev.

Glede širše slike pa mislim, da moramo predvsem mi, filmarji, začeti še bolj intenzivno in glasno zahtevati boljše pogoje dela in se zavzemati za boljše filmsko politiko. Potrebujemo filmski manifest, v katerem bomo povedali, kaj s slovenskim filmom – ne samo hočemo povedati, ampak kaj s tem filmom hočemo tej družbi pomeniti oziroma ji dati.

Neki parcialni protesti posameznikov imajo lahko velikokrat nasprotni učinek in izpadejo kot strel v koleno za tiste druge, ki pri tem konkretnem primeru mogoče niso soudeleženi. Skozi zgodovino se vedno dogajajo krivice in vedno se bodo. K protestom bi zato morali pristopiti dosti bolj kolektivno, konceptualno in proaktivno, od znotraj – da znotraj svoje branže uredimo stvari. To se pravi, da se predvsem med sabo pogovorimo, kako bomo peljali stvari, da se bodo lahko razvijali scenaristi, da bodo vsi dobri avtorji prišli do svojih filmov, da ne bo to zgolj predmet lobiranja.

Kakšno vlogo bi lahko v neki tovrstni proaktivni politiki igral FSF?

Ob tovrstnih temah se vedno spomnim na vprašanje, zakaj so bili v mnogih rigidnih sistemih in diktaturah filmski ustvarjalci po navadi zelo kreativni. Svoje proteste, svoja mnenja so izražali skozi filmsko ustvarjalnost. Če na primer pogledamo samo na bivšo Vzhodno Evropo, so tam v času železne zaves nastajali veliki avtorji in veliki filmi – ravno zato, ker so bili na inovativne načine kritični do sistema, v katerem

so živeli. Mislim, da moramo biti tudi pri nas bolj pozorni na take vsebine, jih spodbujati, saj bi nas na ta način tudi hitreje opazili zunaj naših meja.

Dejstvo je, da je filmov vsako leto veliko; tudi letos se jih je kljub pandemiji na festival prijavilo ogromno. Za laično javnost se seveda zdi, kot da so za film izjemni pogoji. Ljudje tu ne ločijo, ali gre za neodvisne, eksperimentalne, amaterske filme, take, ki nastajajo izključno iz ustvarjalne želje, brez nekih večjih produkcijskih kapacitet, brez honorarjev itd. Na zunaj je torej videti, kot da je pri nas filmska proizvodnja v velikem zagonu in porastu. Kar nedvomno je, ampak predvsem neodvisni filmi, kratki filmi, določene forme in zvrsti, ki ne zahtevajo velikih produkcijskih zmogljivosti. Tu je treba seveda nedvoumno – tudi prek festivala – razjasniti, da veliko število še ne pomeni dobrih pogojev, da se je predvsem treba zahvaliti tem ljudem, tem entuziastom, ki ustvarjajo iz lastne želje.

Festival se po lanski ljubljanski ediciji ponovno vrača v Portorož, kjer sicer zanj do zdaj niso imeli veliko posluha. Kakšno je vaše sodelovanje z lokalnimi oblastmi in organizacijami?

Če povem odkrito, sem bil tudi sam nekoč, ne bi rekel ravno nasprotnik, sem pa ves čas problematiziral dejstvo, da se FSF odvija v Portorožu. Zdelo se mi je, da to mesto ne nudi dovolj dobrih pogojev za izvedbo festivala. Imel sem teorijo, da se mora festival preseliti v nek manjši kraj, ki ga bo vzel za svojega ter bo živel in dihal s tem festivalom.

Seveda si človek v življenju včasih premisli in priznam, da sem si tudi jaz. Jasno mi je, da festival v Ljubljani ne funkcionira iz čisto preprostega razloga; FSF je v Ljubljani pač eden izmed dogodkov. V Ljubljani je več kot dovolj

22. FSF – zaključna slovesnost v dvorani Auditorija Portorož. Foto: Katja Goljat in Matjaž Ruš (FSF)

21. FSF – stopnišče pred vhomom v dvorano Auditorija Portorož. Foto: Katja Goljat in Matjaž Ruš (FSF)

kulturnih, tudi filmskih dogodkov, ne nazadnje dnevnih, s Kinoteko in Kinodvorom. Za publiko, ki ima potrebo po filmski izkušnji, je v Ljubljani v tej državi zagotovo najbolj poskrbljeno. Jasno pa mi je postalo tudi, da je slovenska filmska javnost kljub vsemu močno nagnjena k Portorožu. Tudi občina Piran nam je letos stopila korak naproti in nam je pri izvedbi festivala zdaj bolj v pomoč, kot je bila do nedavnega, predvsem s svojimi prostorskimi kapacitetami in tehničnimi zmogljivostmi. Delno tudi s finančnimi, ki pa še niso na ravni zelenih. Ampak smo v stiku, dogovarjamo se in upamo, da bo naše sodelovanje raslo z vsako edicijo.

Bomo pa letos testirali nov termin. Festival smo namreč s septembra predstavili na oktober. September je na morju še vedno zelo turističen in upamo, da bo festival oktobra, ko se turistična sezona konča, bolj viden. Upamo, da bomo zaradi tega lažje pritegnili tudi lokalno publiko. Ena od primarnih nalog FSF je namreč v tem, da pritegne lokalno publiko. Želimo si, da bi bil oktobra FSF tisti dogodek, ki bo v tem prostoru prisoten in viden. Moja želja je, da bi bila, poleg strokovne filmske publike in te, ki jo film tako ali tako zanima in pride v vsakem primeru, lokalna publika tista, ki bi ustvarila jedro gledalstva na festivalu.

Letos praznujemo 30 let filma v samostojni Sloveniji. Kakšen je vaš odnos do slovenskega filma, ga redno spremljate, gledate, in kako ocenjujete njegov razvoj v zadnjih 30 letih?

Najprej bi, malo v šali, malo zares, rekel: moje mnenje o slovenskem filmu se mora s prevzemom te funkcije spremeniti. Slovenski film spremljam že od nekdaj, ampak zdaj ga seveda spremljam veliko bolj od blizu in veliko bolj

intenzivno. To je jasno. Slovenski film je v zadnjih tridesetih letih vsekakor naredil opazen razvoj. Predvsem v zvrsteh in formah, ki so bile prej minorne ali prisotne le po kinoklubih in znotraj specialnih prostorov, kot sta recimo dokumentarni ali eksperimentalni film. Slovenski film se zelo opazno razvija tudi glede svoje mednarodne vpetosti. Prej je bil dokaj rigidno zaprt vase in se ni spoprijemal z mednarodnimi trendi, vsaj ne toliko, kot se zdaj, kar seveda tudi pozitivno vpliva na njegov razvoj. Z mednarodnimi stiki se razvijajo avtorji in producenti ter vsi ostali filmski ustvarjalci, poustvarjalci in izvajalci.

Seveda pa slovenskemu filmu po mojem mnenju manjkajo, če se lahko tako izrazim, »globalno fundamentalne stvaritve«. Tu ne mislim samo zgodovinskih filmov, žanrskih filmov ..., ampak predvsem obravnavanje lokalnih tem, ki imajo velike globalne domete. Mislim, da majhne kinematografije ne smejo kopirati formatov in zgodb, ampak ravnati ravno nasprotno – nastopiti morajo s svojega stališča eksota in predstaviti svoje specifične, lokalne teme ter jih tako narediti za »globalne«. Na ta način se je do zelo močne kinematografije recimo razvil avstrijski film. Film ima moč, da iz nečesa, kar ni trend, naredi trend; da iz nekega romana, ki je popolnoma obskuren, celo slab ali pa popolnoma neznan, naredi dober film. Predvsem tu, se mi zdi, nam manjka malo več kreativnosti.

Bi bila ena od vlog FSF lahko tudi v tem, da izpostavlja (in vzpostavlja) tiste avtorje, ki znajo videti »onkraj«?

Vsekakor mislim, da je to ena pomembnejših vlog festivalov na splošno. Oziroma – vsaj nekoč so festivali delali tudi to. Žal pa se zdi, da to ni več v središču, saj večina svetovnih festivalov

svoj fokus usmerja predvsem v »industry« programe. Moja želja je, da bi bil naš festival nekje vmes, da ne bi deloval samo po načinu filmske industrije, ampak da bi vseeno vzdrževal to ravnovesje med filmsko industrijo in umetniškim ustvarjanjem oziroma samosvojim pogledom. Predvsem zato, ker se pri nekaterih zvrsteh pri nas, predvsem pri eksperimentalnem filmu, pa tudi pri kratkih filmih, dogajajo nastavki nekih hrabrosti, to, da ljudje poskušajo nekaj narediti po svoje, zunaj trenda. Rad bi, da bi ta festival tukaj dobro plaval, da ne bi pozabil na to hrabrost na račun komercializacije, ki so ji mnogi festivali po mojem mnenju kar močno podlegli.

Ni več odkritij. Nekoč so bili festivali platforma za odkritja. Danes pa že vsi vse vemo, kateri veliki zvezdniki bodo na tem ali onem festivalu, v Cannesu, Benetkah, Berlinu. Jaz bi rad, da je selekcija na FSF vedno predstavitev filma, da je glavni vzrok, zakaj se je film uvrstil na program (vsaj ti, ki niso iz nacionalno sofinanciranega programa), neka ustvarjalna vznemirljivost oziroma kvaliteta.

Do zdaj ste uspeli pogledati že večji del prijavljenih filmov. Kako ocenjujete letošnjo »letino«? Bi morda izpostavil kakšne skupne točke?

Zaradi korektnosti do vseh prijavljenih ne bi želel govoriti o posamičnih naslovih, lahko pa podam nekaj splošnih opazk. Prijavljenih filmov je bilo veliko – tudi zaradi lanskega leta, ko se jih veliko zaradi znanih razlogov ni prijavilo. Letina je zelo obsežna, pestra, raznolika, tako po produkcijski kot ustvarjalni plati.

Malo me skrbi, da se je letos prijavilo zelo malo eksperimentalnih filmov. Moram priznati, da sem jih pričakoval več, sploh v tem post-covid

obdobju, ker vemo, da se dober, vrhunski eksperimentalni film lahko naredi tudi v takih pogojih. Tako sem že začel razmišljati, da bo na naslednjem festivalu eden od fokusov eksperimentalni film. Zdi se mi, da je to vseeno neka izjemna in čista filmska forma, ki jo je treba še malo bolj osvetliti, saj jo tudi filmarji – bom rekel kar v prvi osebi množine – precej slabo poznamo. O njej zato težko debatiramo in jo tudi težje vrednotimo.

Igrana produkcija je, tako z večinsko slovensko produkcijskimi filmi kot tudi manjšinskimi koprodukcijami, obsežna. Tako kot že nekaj let zapored izstopajo nekateri zanimivi kratki filmi, tako igrani kot dokumentarni in seveda animirani, ki pa jih, podobno kot eksperimentalnih, letos ni prav dosti. Prijetno presenečenje so nekateri študentski filmi, kjer se vidi, da prihajajo določeni avtorji z velikim ustvarjalnim potencialom. Na tem mestu bi rad izkoristil priložnost in študentom filma sporočil, da se morajo zavedati, da je ustvarjanje filmov (pri nas še toliko bolj) tek na dolge proge. S tem se je treba sprijazniti – in če se ne moreš, je bolje, da se ukvarjaš s čim drugim.

Opazil sem tudi, da slovenski avtorji neverjetno veliko uporabljajo glasbo. Po mojem mnenju je tega absolutno preveč. Ne delajo atmosfere znotraj kadra, ampak jo vedno še dodatno poudarjajo z glasbo. Pogrešam tudi več kreativnosti pri kastingu. Ko pogledaš res veliko filmov, drugega za drugim, opaziš, da se ves čas pojavljajo isti obrazi. Pri selekciji sem se nekaterih igralcev kar močno nagledal, nekatere pa mogoče tudi pogrešam. Želim si, da režiserji in režiserke ne bi delali kastinga na prvo žogo, ziheraško, ampak da bi poiskali nove obraze. Med našimi igralci je polno tistih, ki bi v filmu

dobro funkcionirali, pa ne dobijo priložnosti. Slovenski film je tudi, razen nekaj izjem, skop pri delu z naturščiki.

Pri programiranju oziroma kuriranju programa festivala, ki seveda vedno poteka v omejenem »žepu« časa, se hitro pojavijo določene težave, predvsem v smislu načrtovanja programskih sklopov. Vemo, da celovečerni igrani filmi po navadi dobijo najboljše termine, čeprav si tega včasih ne zaslužijo. Ste tu pripravljeni narediti tudi kakšno bolj radikalno potezo in morda v en večerni termin umestiti tudi kratke filme?

Festival slovenskega filma bo imel dve prizorišči. To sta dvorana Avditorija in dvorana v Monfortu, in prvo, kar želim sporočiti in poudariti, je, da bosta ti dve prizorišči absolutno enakovredno pojmovani. Tako da ne bo občutka, da so v Avditoriju tisti »boljši ali privilegirani«, v Monfortu pa »spremljevalni« program. Kratki filmi ne bodo več predfilmi celovečercev, ker predfilmi so predfilmi, tekmovalni programi so pa tekmovalni programi. Naredili bomo sklope kratkih filmov v dolžini približno enega celovečerca.

Pri načrtovanju programa si seveda omejen s stvarmi, ki jih določa pravilnik, glavna stvar, ki omejuje načrtovanje programa, pa je seveda čas. Če bi festival trajal npr. dva dni dlje, bi bilo vse skupaj veliko lažje, seveda pa to ni mogoče zaradi festivalskega budžeta, ki prav tako ni neomejen, daleč od tega.

Kot sem že povedal, je moja srednjeročna želja, da bi FSF dobil franšize. Naj se to ne pojmuje kot slabšalni izraz, ravno nasprotno. To se pravi, da bi imeli Festival slovenskega dokumentarnega filma in Festival slovenskega kratkega oz. kratko igranega-eksperimentalnega-animiranega filma. Pri nas že imamo specializirane festivale,

ki delujejo na teh področjih. Za kratki film imamo Festival kratkega filma Ljubljana oz. FeKK, ki res dela zelo dobro, v Mariboru pa imamo Festival dokumentarnih filmov Dokudoc. Ideja je, da bi na teh festivalih naredili preliminarno selekcijo, v Portorožu pa bi potem pokazali samo najboljše izbrane filme s teh festivalov. Program FSF bi se tako lahko malo sprostil, zadihal.

Ali to pomeni tudi, da bi se del financ FSF prenesel na te festivale?

To seveda pomeni, da bo treba več delati na kulturni politiki. Vsekakor mislim, da bi moral imeti FSF na voljo več sredstev, ravno zaradi tega, da bi lahko začeli razvijati tovrstne ideje.

Za tovrstne spremembe sta seveda potrebna tudi določen čas in kontinuiteta. Če prav razumem, je mandat direktorja ali direktorice FSF 3 leta. Se vam to zdi dovolj ali premalo?

Tri leta gotovo niso dovolj za neke konkretne spremembe, so pa ravno dovolj, da se naredijo neki prvi koraki, nastavki, ki se potem v naslednjem mandatu lahko uresničijo. Letos je prioriteta res v tem, da se stvari stabilizirajo, da se zgodi filmski dogodek nacionalnega pomena v polnem zagonu, potem pa bomo intenzivno začeli pogovore za naslednje leto.

Poleg filmskega programa je na festivalih ključnega pomena tudi strokovni program. Nam lahko zaupate, česa se lahko nadejamo na letošnji ediciji in kakšna je vaša vizija za ta segment programa?

Na mnogih festivalih je strokovni program zelo fokusiran na »industry« program. Sam pa mislim, da moramo tudi znotraj strokovnega programa najti neko ravnotežje. Imeti je treba

tudi strokovne programe, ki recimo obravnavajo teoretične aspekte filma. Treba je odpirati teme, o katerih se ne govori, pa bi se moralo. Ena od tem, ki se ji bomo posvetili letos, bo slovenski jezik na filmu. Ne filmski jezik, ampak slovenščina kot jezik na filmu. O tem je javnost v zadnjem času veliko govorila, ampak na način, kot se vsi spoznajo na nogomet, zato je treba temo osvetliti tudi s strokovnega vidika.

Film moramo povezovati tudi z drugimi segmenti družbe. Glede na to, da je FSF v Portorožu, v istrski regiji, ki je že sama po sebi tudi turistična regija, bo letos eden od fokusov, kako filmski festivali oziroma film kot tak prispevajo k turizmu, k razvoju turizma in določenih področij. Prek dveh nacionalnih festivalov, torej Portoroža in Pulja, ter dveh pomembnih specialnih festivalov, ki se dogajata na obali oz. v notranjosti Istre, Kino Otoka in Motovuna, bomo skupaj s turističnimi delavci in tudi političnimi odločevalci v tem prostoru naredili en celodnevni program.

Kot vedno pripravljamo tudi še obilico drugih, nekaj tradicionalnih (Scenarnica, projekcije za šole) in nekaj novih dogodkov (Kratka scena, projekcija za starejše prebivalce pri-morskih občin). Kar zadeva klasične »industry« programe, sem se letos odločil, da bomo – tudi zaradi pandemijske situacije in financ – malo bolj skromni. Pripravljamo pa že nekaj večjih dogodkov v drugem letu. Želja je, da bi vzpostavili sodelovanje z več nacionalnimi festivali v regiji, s katerimi bi začeli skupaj graditi bolj močan in relevanten »industry« program.

Eden od očitkov festivalu je, da je preveč hermetično zaprt in nima mednarodnih gostov – tako v smislu žirije kot tujih filmskih kritikov in strokovnjakov. So

kakšni načrti za večjo mednarodno udeležbo?

Mednarodni gostje, predvsem iz regije, so zelo pomembni. Seveda je moja velika želja, da bi jih bilo več, vendar je to zelo povezano s financami. V letošnjem letu bomo pri vabljenju mednarodnih gostov še nekoliko previdni, saj še ne vemo, kakšne bodo razmere za potovanja v sredini oktobra.

Načrt pa je, da na FSF vsako leto pri-peljemo »prijatelja slovenskega filma« – oziroma kakorkoli ga že imenujemo –, nekoga, ki je seveda veliko ime kinematografije, splošno znano tudi tukaj, in ki je nekako povezan s slovensko publiko, na primer da so njegovi filmi tukaj znani, gledani, dobro ocenjeni itd. Nekoga, ki vsaj delno tudi pozna naš filmski prostor. Veliko več moramo delati z mednarodnimi novinarji in skrbeti tudi za mednarodni PR. Se je pa seveda ves čas treba zavedati, da je FSF nacionalni festival, zato je na neke kriterije treba gledati malo drugače.

Drugi večni problem festivala pa je publika. Slovenski film še vedno ni vzpostavil stika s svojimi gledalci. Kaj boste naredili v zvezi s tem – kaj menite, da bi moral festival narediti na tem področju?

Rad bi, da se festival ne bi končal 17. oktobra, ampak bi se po koncu na nek način še organsko nadaljeval, s projekcijami, ki bi potovale po Art kino mreži, torej po vsej Sloveniji. Ampak te želje imajo seveda produkcijske omejitve, saj producenti niso naklonjeni predvajanju novih filmov, ki še niso imeli kinematografskih premier na ta način, kar je po eni strani razumljivo, po drugi pa je velika škoda, saj se mi zdi to izvrstna priložnost, da slovenski film pride do gledalcev. Vsekakor pa bomo to, če že ne s celovečernimi filmi,

poskušali narediti s kratkimi filmi in z dokumentarci. Mogoče tudi na spletu, preko nove filmske knjižnice, ki naj bi zaživela kmalu. Idej je vsekakor dosti in upam, da bomo vsaj del tudi uspeli uresničiti. ■